

O českých peněžích

do roku 1526.

Napsal

KLIMENT ČERMÁK.

(S tabulkou vyobrazení.)

V ČÁSLAVI 1888.

Tiskem J. Otty v Praze. — Nákladem vlastním.

SLOVUTNĚMU PÁNU,

PANU PROF.

DRU. JAROMÍRU ČELAKOVSKÉMU,

VELEZASLOUŽNĚMU DĚJEPISCI A PRÁVNÍKU.

Při prohlížení sbírek numismatických v museji „Věely Čáslavské“ ráčil Jste se prosloviti, jako mnozí potom, že nemáme přehledného spisu o mincích českých. Nezabývám se sic numismatikou výhradně, protož byl jsem nerozhodnut, mám-li z „Památek archaeologických“, z Voigta a jiných pramenů učiniti snůšku sběratelům přístupnější, než roztroušená pojednání; ale vida ochotnou pomoc přátel svých, p. ředitele Edvarda Haisla a p. Jana Nováka, c. k. úředníka, jakož i dychtivou touhu po knížce podobné mnohých správců mincoven našich musejních spolků, po Čechách tak mile rozkvétajících, podjal jsem se díla a dovedl je v spisku přítomném k r. 1526. Posloužím-li komu z milých sběratelů českých, bude můj účel dosažen. Vděčně pak přijmu opravy a dodatky od znalců, a při vydání snad budoucím s díkem jich upotřebím. Ukáže-li se potřeba, popíši budoucně i české peníze až do dnů našich.

Račtež tedy, slovutný pane doktore, knížku tuto laskavě přijati jako skrovničkový důkaz vážnosti a úcty, s jakou kraj náš na Vaše díla pohlíží,

od ctitele snah Vašich

Klim. Čermaka.

V museji „Věely Čáslavské“ o sv. Václavě léta 1887.

Dokud žili Slované v Čechách v rodových dědinách, nebylo potřebí k tržbě zvláštních všeobecně přijatých poukázek; neboť doma měli, čeho nevyhnutelně k živobytí potřebovali. Jen sůl jim scházela, a nutila záhy jednotlivce, že *vyměňovali* za ni obilí, kuže, dobytek a snad také nože a jiné výrobky železné nebo kousky stříbra i zlata.

O takové starodávné tržbě svědčí staroslavná báseň hrádká v Rukopisu Královédvorském:

(Vojmír) Jalávka sie kúpi od pastuchy
v úvale tam u vysokej tráve,
dada za niu kňú i s uzdu. (Čestmír a Vlastav.)

Někteří domnívají se, že bronzové kroužky, často navlečené na drát, aneb dvojnásobné, bývaly nejstaršími penězi.

Dávní Čechové nejvzácnější majetek měli v *obilí*, jež z rodné země vytěžili, a to nazývali *zbožím*. V krajinách ruských cenili vše zboží dle koží kuních a přenesli později hodnotu takovou na pruty stříbra, které na ruby čili rubly dělili.

Nejstarší skutečná mince zlatá i stříbrná v Čechách užívána byla zajisté ona, jejíž ukázky nalezeny u Pivoně a častokráte na Hradišti u Stradonic proti Nizboru. Nestejně okrouhlé peníze ty mívají po jedné straně hrubý obrys tváře a na rubu koníka, jehož nohy a hřívá z teček utvářeny jsou. V takových zvůnělých náence J. Er. Vocel spatřoval hrubé napodobení mincí macedonských od času Alexandra Velikého († 323 před Kristem) až do Gonata (278—243 před Kr.). Mince tyto jsou tedy asi 2000 let staré.

Rázu ještě neumělejšího jsou prohloubené *misky Podmokelské*, pravidlem zlaté, jež na straně vyduté ukazují při okraji vypouklý srpek měsíce a z jeho oblouku vynikající půl záře jako duba. Někdy však na nich vidí se také pouze vypouklé kulíčky v mísece na ruby

hládké. Velocenný poklad těchto míšek objevily děti ve vsi Podmoklech nedaleko Berounky na Křivoklátsku roku 1771 a hrály si s těmi „knoflíky“, až teprve poznáno, že objeven tu poklad v ceně asi 12 000 dukátů, celkem asi 40 kg těžký a uložený ve bronzovém kotli. Při tom nalezeno též zlaté obruči. Peníze pak dostaly se většinou do sbírek knížete Fürstenberka, který si z nich též dukáty dal raziti. Ucho kotle s hadovitým koncem uloženo v Národním Museji.

Nesnadno rozhodnouti, zdali také příslušejí k českým mincím ony, jež na Moravě a v Uhřích se nalézávají, a na líci hlavu lidskou nebo dvě, pak jezdce na rubu vyobrazují, pod nímž se čtá slovo **MATEC**. Slovanský zvuk téhož nápisu dobře by mohl ukazovati ku penzi **biténm** za času rozkvětu moravské říše.

Poněvadž byly mince s koněčky a s jezdci v ruce na žerdi kaménka nesoucího objeveny v některých zemích, kde podle historie Keltové přebývali, chtěli z toho někteří zkoumatelé vyvoditi, že i v Čechách před narozením Krista Pána bydlili Keltové, ačkoliv se někdy u nás též římské mince najdou, a přece nikdo se neodvážl tvrditi, že by v Čechách bývali kdy Římané usazení.

Tržba výměnou zachovala se u nás ještě ve století X. Máme určité svědectví španělského Araba, Al-Bekri řečeného, který sepsal paměti na základě zápisek Israelity Ibrahima Ibn Jakuba, jenž v druhé polovině X. věku osobně seznal Čechy, kraje polabské i Polsko. Týž píše o Čechách za Boleslava I. (935—967) mimo jiné: „I dělají v končinách Bojmy (Čech) lehké šátečky z tkaniny velmi tenké na způsob síťoviny, ježto se k ničemu nehodí. Cena u nich neproměnná jest kušar (peněz nějaký) za deset šátečkův. *Jimi oni obchody vedou a šítají mezi sebou*, mají jich (celé) nádoby, i pokládají se (šátečky ty) u nich za bohatství a za věci nejcennější; za ně kupuje se pšenice i mouka, i koně, i zlato, i stříbro, i všeliké věci.“ — Za kušar dle téhož zpravodaje mohl tehdy koupiti deset slepic anebo špaldy, co by jednomu člověku na měsíc stačilo. Byli tedy šáteček v stejné ceně jako slepice. Dříve již, než tento pramen letopisný objeven, soudili mnozí znatelé jazykův, že slovo *platiti* má původ svůj od *plátna*, kterým za starodávna *plátivali*, což se touto zprávou dotvrzuje.

O skutečné minci české dovidáme se určitě až za výtečného panovníka Boleslava I.

Sv. Václav zavázal se r. 928 k poplatku císaři německému, a odváděl ročně sto dvacet volův a pět set hřiven stříbra. (H. I. 2)*) Avšak o Boleslavu I. již určitě víme, že razil po způsobu mince bavorské pěkné *denáry*. Takové peníze 300 let v Čechách šly.

Jak si dal výtečný panovník týž na minci záležeti, vysvítá z úhledného rázu a dobrého zrna prvních denárů českých, jež byvají trochu menší než nynější dvacetikrejcaty, ale tlustší a rázu velmi čitelného. (K. 69. 63. 124 H. II. S. XXVII.) Bývají nalézány daleko za hranicemi bývalé říše české, až v Dánsku, v Švédsku a v Prusku, což svědčí, že byly zrna dobrého a proto v úder v obchodě hledány.

Váha denáru z dob Boleslavů vyšetřena na 0.74--1.5 gr a z hřivny razilo se jich 200, také raženy půldenáry 0.5--0.65 gr těžké, ale jen v malém počtu.

Velmi nesnadno rozeznati lze denáry třě po sobě následujících Boleslavů; neboť nebylo na mincích knížecích zvykem přidávati ku jménu panovníkovu První (Primus), Druhý (Secundus) a t. d. Poilé jmen mincoven (Praga, Visegrad, Vratislav, Mogil, Melnic) a die jmen snad mincivův (Mizlela, Adal[bert], Omeriz, Udal[ricus], Izo, Hech, Boze) souditi lze, že již první tyto denáry jsou domácím výrobkem. Co se týče líčení na nich, tož pokládají znalci, že Boleslavu I. náležejí ony, které mají na lici šíp nebo meč, také stejnorodný kříž nebo dva meče s opisem *Boleslav* nebo *Boleslavus Dux* a na rubu kaplici nebo krakev dvojitém bez obvodu a kolem *Praga Civitas*, aneb také meč s opisem přeházeným.

Boleslav II. podržel ráz otce svého na mincích, jen pozdější se liší. Opis *Boleslavus Dux* na lici zůstal, ale na rubu přijato na některé též *Omeris Praga*. Mívají na lici kříž, v jehož koutech tečky, ptáka, ruku, dva meče, ruku mezi šípem a A. Ā aneb Θ--Ā, také

*) Čísla v závorkách patří k vydaným tabulkám mincí, a to z Kupferova Mincovního díla označena čísly arabskými a písmenou K. z „Památek archeologických“ uvedeny tabulky římskými čísly, a co sestaveno V. Hankou, označeno H, co prof. Jos. Smolíkem, znamením S.

—n. 8—8. O—8 a na rubu kříž, kaplici bez obvodku aneb poprsí v levo obrácené, mající před obličejem křížek, meč mezi dvěma kříži aneb pták. (K. 41. 43. 49. 51. 70. 91. 92. 122. 145. H. III., IV., V. VI. VII. — Na tabulce přiložené čís. 1.)

Tento Boleslav II. Pobožný dával si na dobré minci záležeti, což dosvědčují slova jeho na lůžku smrtelném, jež u přítomnosti manželky své Emmy pověděl nepotatilému synu Boleslavu Rysavému. Uvádí řeč tu Kosmas v tato slova: „Miluj peníz, ale skrovné miluj podobu. Nebo říše, byt byla velmi rozmnožena, lichou podobou mince rychle bude v nívec obrácena. Zajisté žádná rána, žádný mor, ani kdyby nepřátelé celou zemi loupením a pálením hubili, tolik by neuškodilo lidu božimu, jako časté měnění a podvodné lehčení mince. Ale povstanou po čase, když spravedlnost sestárne a nezdárnost se zmůže, ne knížata, ale zloději, ne správci lidu božibo, ale ničemní dřiči, lidé lakotní bez milosrdenství Boha vše vidoucího se nebojíce, kteří *tříkrát neb čtyřkrát do roka měníce minci*, vlezou do osidel ďáblových na zkázu lidu božibo.“

Dle mnohosti a rozmanitosti rázu na denárech můžeme však souditi, že tohoto napomenutí málo šetřili knížata Přemyslovci. Tak razil ku př. Oldřich (1012—1037) za 25 roků svého panování, pokud máme rozličených 120 denárů, tedy za rok bez mála *pětkrát* obnovil minci. Syn jeho Břetislav (1037—1055) za 15 let měnil kolek na penězích stosestkrát, tedy v roce *pětkrát neb šestkrát*, Svatopluk také za svého osmiletého panování vydal aspoň 34 druhy mince, tudíž více než čtyřkrát do roka. Ještě více rozhojnil kolků Vladislav I. (1110—1125), raziv nejméně 72 rozličné denáry, co by ukazovalo ku měnění mince skoro *pětkrát* ročně. Zajisté však že ještě mnohé denáry jiného rázu spočívají v zemi, a tak se bohdá potěší sběratelé mincí čili numismaté z toho, co druhy v lidu obecném uvítáno vždy s nevolí, totiž objevení nových rázů čili kolků na denárech.

Abychom se opět k původnímu líčení vrátili, podotýkáme, že také kněžna *Emma* (K. 161. H. VII.) a vnučený polský kněz *Vladivoj* (1002) razili mince ted velmi vzácné. Právě písmeno *E* *ze* tří trojúhelníků složené vedlo prof. Jos. Smolika, oř něhož nejlepší po-

jednání o denárech máme, že rozeznal denáry *Boleslava III.* Ryšavce (990—1002 a zase 1003), jež se celkem podobají mincím Boleslava II. (K. 158. H. VII.) Mincovny byly toho času v Praze, kde mincoval *Mizlela*, a na *Vyšehradě*, kde snad *Zanta* denáry razil.

Potom poklesl samostatný ráz mincí českých a znamenatí na nich otrocké následování německých peněz Otty III. Do té doby spadají denáry Boleslava Chrabrého, polského to knížete, jež Čechy ujal r. 1004, který pro Čechy snad razil minci s obrazem tváře a opisem BOLEZLAVS na jedné nebo i na obou stranách.

Vzácné denáry Jaromírovy dosahují váhy až 1·5 gr a mívají na rubu v obvodu prostředním nápis PRA-GA aneb vzácněji poprsí, vždy s opisem IAROMI DVX často skráceným a zmateným, na lici pak ruku otevřenou se znamením @ v obvodu a kolem nápis *Dextera Dei* (pravice boží). Na jednom z denárů Jaromírových *poprvé* se čte opis: SC VECEZLAVS. (K. 144, 396, 397, 151. H. VIII., IX.)

Opět lehčí (nejvýše 1·2 gr) bývají denáry knížete *Oldřicha*, jakéž také z počátku razil Břetislav I.

Oldřich vyobrazen bývá na lici s hřebenovitou korunou v levo obrácený, a při něm v obvodu položené =: na rubu bývá přímé poprsí Spasitelovo se září kruhovou kolem hlavy aneb kříž stejnoramenný, v jehož úhlech tečky a kroužky. (K. 141, [151], 148, 403, 399, 401, 398. H. IX., X., XI., XII., XIII. S. XXIX.) Opis lice bývá pravidlem O- neb VDALRICVS DVX, na rubu pak se jeví *poprvé poprsí* a jméno dědice České země, sv. Václava, jež také někdykrát se vidí ve třech řádcích na rubu slovy SČS, pod tím WENCE, doleji ZLAVS. Potom již téměř na všech denárech jméno téhož zemského patrona se opakuje a vzácněji též SCS ADALBERTVS, někdy obě pohromadě. *Posledně* uvádí se jméno a obraz sv. Václava na dukátech krále Matyáše (1611—1619), kde se v celé postavě, s praporem a se štítem orlicí ozdobeným spatřuje.

Místo poprsí Oldřichova uvádí se též někdy křížek podobný dělovému rádu, který se též jakož i vzpomenutý stejnoramenný kříž rubní nalézá často na dnech nádob na staroslovanských hrádcích a hradištích objevených.

Nejprvnější denáry *Břetislavovy* ukazují na líci v kruhu ruku rozevřenou s opisem BRACISLAV +, aneb křížek ze 4 teček a kroužku uprostřed, kterýž křížek také někdy opakuje se na čtyřech ramenech kříže, také poprsí knížete aneb sv. Václava; na rubu pak buď nápis nesrozumitelný, ale častěji SCS WENCEZLAWS. Uprostřed bývá kříž z dvojitých čar složený a spojený uprostřed kolečkem bez obvodku, aneb poprsí s levé strany, také žehnajícím sv. Václav, pak pták v pravo obrácený. (H. XIV.—XVIII., XX. č. 31—43., XXI. č. 1.—20. S. XXIX.)

Později raženy Břetislavem I. denáry menší a tlustší, tak že se dříve za mince Břetislava II. pokládaly.

Počínaje Spytihněvem (1055—1061) nepřestupují vahou české denáry 1 *gr* a v nepokojné době Fridrichově klesly až na 0·8 *gr*. Potom zase sice váha peněz jednotlivých stoupla až do 1·4 *gr*, ale stříbro bylo již bídné, a teprve na tenkých denárech Přemysla Otakara I. se zlepšilo.

Malé (15—17 *mm* v průměru) a tlusté denáry hlubokého rázu, počaté Břetislavem I. trvaly za Spytihněva II., Vratislava (1061—1092), za Kunrada, načež další denáry při stejném tvaru vynikají pěknou rytbou kolků, tak že denáry Vladislava I. jsou v pravdě umělecké kousky domácího umění. Také líčení stává se rozmanitější a opisy správnější, jen rytiny mělké vidí se počínaje Bořivojem II. (1100—1107 a 1117—1120).

Uvedeme nejhojnější rázy vévodů doby té.

Spytihněv II. přijal na líc mince nejčastěji postavu panovníka s kopím v pravici *bez obvodku* a v opisu + SPITIGNEV DVX nebo ZPITIGNEVS DVX a na rubu poprsí sv. Václava v pravo obrácené s křížkem před sebou v ruce anebo mezi dvěma křížky a opisem SCS WENCEZLS. (H. XIX. č. 1.—14.)

Nástupce jeho Vratislav mívá hrubě naznačené poprsí sv. Václava na pravo obráceného v obvodku *malém* na rubu a na líci nejčastěji v malém kruhu ruku žezlo s kuličkou dole držící aneb tvář nade trůnem naznačeným s opisem WRATIZLAWS řídice psaným. Na všech téměř vynecháno slovo *dux*, byť i hlava korunována nebyla. Jako král od r. 1086 razil ovšem korunované poprsí a na líci ruku z kaple vystřčenou. Nejkrásnější mince jeho prozrazují vliv umění

byzantinského a jeví na líci tvář Spasitelovu a na rubu ruku. Vévodská čepice na některých kusech naznačena krví nade hlavou a dvěma stužkami s rolničkou vedle uší poprsí přímého. (H. XIX. č. 15.—42., XX. č. 1.—22., S. XXX., XXXI. č. 43.—45.) Kunrát (1092) opisoval líc CHVNRAVVS aneb DVS CONRAT. Neblahý vliv ciziny též na minci malé a zlehčené se jeví. (H. XX., S. XXX. č. 13.—17.) Denáry Břetislava II. (1092—1100) liší se patrně provedením dokonalějším od mincí jmenovce jeho. Na líci bývá poprsí knížete v levo obrácené s opisem od leva ku pravu čteným BRACIZLAVS a na rubu jak obyčejně od prava čitelné S WENCEZLAVS. (H. XXI. č. 23.—27., S. XXX. č. 18.—22.)

Největší pokrok v rytbě kolků na mince stal se za následujícího Bořivoje II. a za Vladislava I.

Prvý razil na líci přímou podobiznu svou s vousem opuštěným a opis řídký BORIVOI DVX aneb hlavu na pravo obrácenou s křížkem před sebou. Líčení rubu ukazuje postavu s pravicí zdviženou v v levici jablko, aneb muže držícího za vlasy shrbeného muže, nad nímž vítěz meč vyzdvihuje, také však jezdce, jako se často na Vladislavských denárech opakuje. (K. 322., H. č. 28.—32., XXI., XXII. č. 1.—8., S. XXV.) Nálezem u Rakvic na Moravě (1886) jasně dokázáno, že úřední knízkata moravské Vratislav Olomoucký 1054—1061 (pak na trůnu českém do r. 1092), Ota Sličný v úřadu Brněnském a Olomouckém (1054—1087), Kunrát Znojenský a Brněnský (1054—1092, pak českým knížetem) a odjinud neznámý Litolt Znojenský (1192—1112) razili vlastní minci pro své úřední knížectví. Zajímavé, že na rubu denárů těchto spatřuje se obraz chrámu hradního se jménem patrona tohoto kostela v opisu. Tak na Olomouckých a Brněnských čte se SCS PETRVS, ale na Znojenských SCS NICOLAVS. Byl-li kníže úřední vyhostěn, ražena jen jména svatých. (S. XXX., XXXI.)

Vzácné denáry Ottovy (1107) mívají v širokém obvodu vyraženo na líci OTTO — DVX anebo OTTO SERVVS DEI (služebník boží). (K. 322., H. XXII., S. XXX. č. 6.) Nástupce jeho Svatopluk (1007—1109) kázal raziti minci tenkou a mělce rytou; mívá na líci obraz

trůnu s hlavou, poprsí přímé i v levo obrácené, jezdce, beránka Božho s opisem ZVATOPVLC aneb ZVATOPVLC + ZVATOPALC; na rubu se vidí hlava aneb postava sv. Václava s kopím aneb s rukama sepjatýma v přímé postavě. (H. XXIII., XXII., S. XXX, č. 23.—40.) Pozdější některé vyobrazují knížete klečícího před oltářem, nad nímž ruka Boží a na rubu sv. Václav s mečem v pravici na levo obrácený. Poprsí s kostelíčkem v ruce zajisté táhne se ku nějakému zakládání kostela, jakož vůbec další v lince rozmanité líčení na denárech obsahuje výjevy ze současných dějin, znázorňující smíření aneb pokoření se knížat údělných.

Taková líčení umělecky podaná spatřují se na minci Vladislava I. (1110—1125). Rozmanitost potom již v kolcích taková, že nemožno všechny uváděti ani přibližně. Na lici bývá panovnk na levo jedoucí na koni, anebo přímo sedící s praporem v pravici a se štítem v levici, často též jako jezdec, pod jehož koněm muž se svíjí, také bojující se šelmami a slovy DVX VVLADIZLAVS + aneb VVLADISLAVS. Na rubu často se opakuje sv. Václav žehnající a v levici křížek držící, též přímo aneb v levo i v pravo ku křížku se modlící, také sv. Václav se sv. *Vojtěchem* aneb s anjelem, též sedící na duze, neb v lomenici chrámové, mezi dvěma věžemi, s knihou otevřenou a jinak. (Obraz 2. K. 8., H. XXIII., XXIV., S. XXV., XXX. č. 41. a 42.)

Krásný ráz, přirozené vyobrazování postav a dokonalost provedení v obličejích řadí úhledné tyto penízky k nejkrásnějším minci české a také dobrým stříbrem vyniká. Dlužno se zde zmíniti, že objeveny z té doby již prastaré padělané denáry dle známých kolků.

Zvláštní známkou českých mincí z druhé polovice XI. a prvé třetiny XII. století jsou *zoubkované okraje* kolem nápisů; sledovati je lze na nejpozdějších denárech Břetislava I., jen porůznu za Svytlahněva, však pravidlem na denárech Ottových a Vratislava II., z větších částí pak ještě za Břetislava II., Bořivoje II. a Svatopluka. Zvláště výrazně vytepaný na mnohých denárech Vladislava I., až mizejí na mincích Soběslava I., kde jen zřídka jich postřehneme. Zoubkovaným okrajem chráněna též mince od ořezávání, kteréž lze znamenati na starších mincích a pak na groších častěji.

Hrdinský Soběslav I. (1125—1140) neměnil často mince, známé z jeho časů jen 26 rozličných kolků. První věnoval památce svého bratra Vladislava, dav se s ním zobraziti na denáru, jenž nese opis + DVX SOBESLAVS a na rubu opět dvoje poprsí se spatřuje s obou stran vztyčeného kříže a s opisem kolem perličkovitého kruhu + SCS VVENCEZLAVS. Některé mince napodobují pěkně rázy Vladislavovy, zvláště sv. Václava s křížkem a boj se lvem. Ne bez významu dějinného jsou mince jeho, kde jako vítěz s dlouhým praporem Vrběanským kníže stojí a na rubu anjel strážný zobrazen. Známé zajisté z dějin, kterak rekovný kníže porazil dne 18. února 1126 německého císaře Lotara blíže Chlumce pod Rudohořím. Jinou událost zvěčnil na denáru, kde biskup Meinart křtí chlapečka dne 3. června 1134 a král Bela uherský za kmotra dítěti stál. Líčení peněz těchto bývá hojno postavami bojovansků, zaznívají v nich všeobecný rozruch trvavší za válek křížových. Na mnohých čte se však nesprávně DVX SVOBEZLAVS a ještě zkomoleněji, ač jinak líčení obrazu vidí se umělecky podané. (K. 2., S. XXV. č. 15.—25., XXXI. 13.—16.)

Dosti veliký zmatek ve sbírkách soukromých sběratelů, kteří jen dle opisu mince třídili, byl mezi denáry s nápisem *Vladislaus dux*, a jen vytrvalému stopování nálezů a jich souvislosti podařilo se roztržiti mince *knížete* Vladislava I. a jmenovce jeho, jenž od r. 1140 do r. 1158 vládl *jako kníže* toho jména, načež až do r. 1174 slavně kraloval. Zásluha tato náleží velezasloužilému prof. Jos. Smolíkovi, jenž své bohaté zkušenosti do „Památek archaeologických“ ukládá. S určováním denárů těchto značné jsou potíže; neboť některé mají nápis zkomolený, že jen tu a tam písmenka zbyla, některé zhola jsou bez nápisu. Snad byly raženy na každé straně zvláště, pročež bývají mískovitě. Jako stříbro jich je chatrnější a zrno jeho za potomních nesvárá silně se kazilo. Peněz toť obraz časů dávných!

Také z těchto čtou se dějiny. Přijetí koruny královské od Bedřicha Rudobradého r. 1158 znázorněno na jednom kousku, kde pannovnsk sedící dává korunu stojícímu knížeti. Z opisu zbylo jen EX VVLA . . D . . . a na rubu vidí se sv. Václava poprsí s praporem a křížkem, jak se často opakuje na denárech tohoto století. (Obraz 4.)

První *korunovační peníz* zachován s nápisem čtyřřádkovým REX VLAD-ISLA-VS a na rubu IV-DITA REGI-NA. V souborných nálezech nebývá, a pokládáti ho lze za minci pamětní. Slavná válečná tažení, pokoreni se údělných knížat, král sedící na trůnu s žezlem v ruce opakují se v rázu často, a poslední z denárů jeho vyobrazuje Vladislava II. na loži smrtelném, kterak anjel vzhůru ukazuje před ním. Na rubu pak náš zemský patron sv. Václav sedí s praporcem a štítem. (K. 13., 18., S. XXVI. č. 1.—25.)

Kníže Soběslav II. razil za svého pětiletého panování, pokud známe, šesteru mincí. Na dvou denárech opakuje se mistrně na rubu vyobrazený sv. Václav přímo obrácený a oběma rukama žehnající. Na lici je buď biskup žehnající muže aneb lev s hlavou do zadu obrácenou. Jestli prvím *lrem* na českých mincích vyražným, ač sotva ho pokládáti lze za znak země České. Soběslav II. koupil si následnictví v zemi České od císa. německého Bedřicha, když Vladislav II. r. 1173 pro nedostatečné zdraví odstoupil. Jednal tak proti vůli národa, který Bedřicha syna Vladislava II. za krále prohlásil.

Jiný denár vyobrazuje proti sobě sedícího Soběslava II. a kněžnu Alžbětu polskou s opisem DVX SOBE-LAV. Na jítých dvou slibuje pdělný kníže věru svou knížeti zemskému, což snad značí, kterak Soběslav stroje se proti Jindřichu JASONIRGOTTovi, smířil se na cestě r. 1176 s Konrádem Ottou Znojenským. (K. 16., S. XXVI. č. 26.—31.)

Následující doba znaků a rozbrojů v rodině panujících Přemyslůvů zanechala smutné stopy na denárech českých. Bedřichova mince (1173, 1178—1189) zachovala se jen v několika čitelných kusech s opisem na lici DVX FR . . . RICVS +, na jehož obraze kníže drže praporec přijímá někoho na milost; na rubu stojí muž s mečem proti sv. Václavu hrozny v beče tlukoucímu. Zmíniti se dlužno, že na denáru tohoto vévody poprvé *orlice* na pravo obrácená se jeví. Ražen snad též znak Moravy po bitvě u Lodenic, když se r. 1189 poražený Konrád Otto poddal Bedřichovi. Jako předešlí čtyři panovníci, tak i Bedřich dal se vyobraziti na jedné minci s manželkou svou Alžbětou uh. (K. 12., S. XXV. 32.—38.)

Tyto peníze jakož vůbec všechny denáry až po r. 1230 obsahují chatrné stříbro (v tisíci dšlech jen 188 dílů stříbra) a jsou tenounké, o něco větší než za Soběslava II. a pravidlem s opisem velmi setře-ným a zlomkovitým.

O následujících denárech nebylo nic určitějšího známo, až teprve nálezem u Chocné r. 1881 učiněným podařilo se určití mnohé, jež zatím bez opisu ve sbírkách ležely.

V těch poznán denár snaživého a vlasteneckého knížete Kunrata Otty s obrazem panovníka korunovaného na lici, kterak levicí žezlo drže, pravicí broží malé osobičce vedle stojící; opis zní: + DVX CONR . . VS; na rubu pak poprsí s praporcem v pravici a opisem + SANCS WENCESLAVS. Týž razil ještě dva jiné stejného rubu.

Denáry vévody Václava II. (1192) opis rubu mají SANC . VS ADA . BER . VS se sedící postavou sv. Vojtěcha, jenž křížek pravicí a berlu biskupskou levicí drží. Dvojí rozličný ráz líce ukazuje panovníka s rozvinutým praporem v pravici a v levici se štítem, u jehož hlavy spatřuje se VV, v opisu pak SANCTVS WENCEZLAVS. (K. 125., 147., S. XXVII.)

Na krátce pak ujal se vlády Přemysl Otakar I. jako kníže, ale vytlačen byl vládčtivým biskupem *Jindřichem Břetislavem*. Týž dal raziti svůj obraz jako kníže na líc s opisem kusým + DVX B . . . CIZ . . AS a na rubu týž opis, kolem biskupa sedícího a pravicí žehnajícího. (K. 147., S. XXVIII. č. 11. a 12.)

Mince Vladislava III. posud neznáme. Za to zachováno asi 20 kolků rozličných mřskovitých denárů *Přemysla Otakara I.* (1193, po-druhé 1197 a jako král od 1198 až 1230.)

Z časů vévodění jeho pochází asi 7 kolků, a to nejhojněji na lici obrněné poprsí zpřímá držící v pravici meč přes rameno v zad položený, na levém rameni štít s bodcem. Opis zkonolený SACTVR sneb R WENCE . . : na rubu pak . . VR ADAL, aneb NTVS ADAL též SA BERTVS, kterýž svatý biskup tamtéž zobrazen přímo pravicí berlu drží. Dokonalejší ráz má knížecí denár s opisem zlomkovitým + DVX PREM . ZL. v jehož středu kníže na koni cválá na levo maje praporec v pravici. Na rubu vidí se nade

zdi svatý zvedající pravici palmu a levici maje oterřenou, nade hlavou hvězdička, jež se na obou stranách opakuje s půlměsíčkem. Opis rubu zní: + VVENCEZLA.

V následujících potom denárech královských znamenati opět kusost a zmatenost nápisů. Pravdě se podobá, že byla u nás najímána mince židům jako v Polště, kteří hrubě ani pořádného nápisu s jménem královským nedbali.

Nejhojněji (1052) vyskytly se u Chocně denáry, z nichž některé přece nápis celý REX OTACARVS zachovaly na líci kolem postavy královské sedící v rouchu řásnitěm, jež pod krkem zdobeno okrouhlou sponou; v pravici drží žezlo lilijovité a v levici říšské jablko s křížkem. Na rubu + SCS VVENCEZLAVS kolem obrazu sv. Václava levici žehnajícího a pravici prapor držícího. Průměrná váha jednoho kusu 1.14 gr a jakosti: 208 dílů stříbra v tisíci dílech, t. j. stříbro asi třílotové.

Jiných 756 mívá na obou stranách zkomolené nápisy + SAC VVENCEZLAVS; na líci pak poprsí korunované trochu na pravo obrácené nade zdi zakončenou kolmými výzkami. Na rubu vidí se sv. Václav na levo obrácený s křížkem v ruce, vedle něhož po každé straně S. Kus vážil průměrně 1.15 gr a obsahovaly 246 tisícín stříbra, tudíž byly se všech zrna nejlepšího.

Počtem nejhojnějším vyskytly se u Chocně všude ve sbírkách teď rozšířené denáry s tímto líčením: na líci anjel v levo obrácený s přílbou na hlavě, vráží pravici kopí do draka drže štít levici v opisu zkomolená slova beze smyslu (VLVCVC, ONAN, NVSCVC, LALA, AEMLEL a p.). Na rubu v kaptici o dvou výškách poprsí ruce zvedající, na nichž po dvou náramkách. V opisu + STC a jinak zkomolené. Váha průměrná 1.2 gr, stříbra 204 tisíciny čili obsahují stříbra něco více než za 2 krejčary r. č. (K. 147., 148., S. XXVII., XXVIII.)

Cizí mince toho času v Čechách dovolena nebyla.

Tím ukončena řada *denárů* a *půldenárů* čili *obolů*, jež skoro tři sta roků vybijeny u nás, načež až do zaražení pražského groše Václavem II. roku 1300 šly obchodem *brakteaty* a *solidy*.

O brakteatech a solidech.

Ještě za Přemysla Otakara I. ujala se v Čechách nová mince řečená brakteaty čili plecháče, protože vybijena z tenounkého plechu stříbrného a jen velice po řídku nasly se jednotlivé kousky, jež měly opis REX OTACARVS aneb VTNACARVS. Vážívaly 07—084 gr a obsahují stříbra asi za 1 kr. r. č. V nálezech bývají na sebe v sloupech narovnány a často patinou slepeny. Lámou se velmi snadno, a je s podivením, kterak taková ohebná mince mohla jíti oběhem, poněvadž ráz již pouhým smačknutím v ruce se stlačuje. V nutné potřebě lámány také na poloviny, a tak placeno. Zjištěno jest, že brány jako zemská mince po celé XIII. století, ale které z nich Přemysla Otakara I., které II. a které Václava I. neb II. náležejí, toho důvodně doložiti nelze. Proto se také jako mince „němá“ prostě vedle sebe do sbírek seřadují bez udání panovníka. Vypodobňují pravdělem osobu zpřímá sedící na trůnu, majíc v každé ruce aneb meče, zezla liliovité ukončená, kříž aneb praporec. (Obráz 6.) Hlava knížecí zdobena přílbou; královské brakteaty bývají s hlavou korunovanou. Na nich často též český lev aneb hlava mezi vízkami vyraženy bývají. (K. 135., 136., 142., 143., 150., 157., 235., 321.)

Kdežto brakteaty bývají zvlášť zlatníka neb menší, vystupují v téže době jako větší denáry veliké *solidy* tvaru *hranatého* aneb jen zaokrouhlého. (K. 261., 262., 263., 264., 327. Obráz 5.) Raženy jsou buď jednostranné aneb i na obou stranách, ale na lici jen mělce: opis nebývá. Na nich vyražen buď český lev neb fantastická podoba šelmy, také hlava korunovaná pod lomením mezi vízkami. Podle zpráv historických vybijeno takových peněz za krále Václava I. (1230—1253) asi 316 z jedné hřivny české, která se skoro rovnala 250 gr = $\frac{1}{4}$ kg. *)

Dle týchž zpráv pronajímáno ražení mince nájemníkům, jako r. 1253 král Václav I. pronajal minci v Čechách na tři léta Ebrimovi. Václav II. ustanovil, aby se z hřivny dělalo 630 brakteatů.

*) Přesně 250-24 gr, kdežto vídeňská hřivna = 230-644 gr.

Přemysl Otakar II. kázal raziti z hřivny 300 denárů (solidu?). Sic připomíná se též nověji, že hrdinný panovník týž razil *zlaté denáry*, však ve sbírkách je zřídka nalézáme, a není jisto, jsou-li starého rázu, což platí též o zlatých plecháčích téhož krále.

Groše pražské a halíře, zlaté.

Král Václav II. chtěje konec učiniti ustavičným záhubným proměnam peněz v zemi, zarazil dobrý groš český stříbrný, kterouž minci pěknou nejen v zemi, ale i daleko za hranicemi rádi přijímali.

V těch dobách bohatě kutáno na stříbro při Horách Kutných. Ušlechtilým rázem vynikaly dukáty florenské, a proto král Václav II. povolal z Florencie tři muže: zblhlé v minciřství, totiž Reinhera, Alfarda a Tyna Lombarda, kteří v červenci r. 1300 první groše pražské a halíře ve dvoře královském (pak již Vlašském) na Horách Kutných raziti počali.

Pražské čili české groše vdržely se skoro v stejné podobě 250 let. Mají vždy na lici korunu *Scutovéclavskou*. Jméno panovníkovo se obkolem koruny, ku př. WENCZLAVS SECUNDVS † za Václava II.; JOHANNES PRIMVS † za Jana Lucemb.; KÁROLVS PRIMVS † za Karla IV.; WENCZLAVS TERCIVS † za Václava IV. (1378—1419) atd.

Mezi jménem a přívlastkem kolikrát vidí se buď kroužek, tečka, dva kroužky, plná dvě kolečka, křížek a p., což na rozličné kolky ukazuje. Kolem jména panovníkova v obvodu čte se DEI (dva kroužky) GRATIA (dva kroužky) REX (dva kroužky) BOEMIE † (nad křížkem uvnitř).

Na rubu v prostřed vyražena krásně provedená lev český, nad jehož korunou křížek a dvě hvězdičky při obvodu, od nichž se čte GROSSI : PRAGENSES. Místo dvou kroužku mezi slovy bývá též křížek, kroužek, také dvě plná kolečka. (K. 241. — Obr. č. 7.)

Groš delil se původně na 12 malých peněz (parvus), které mají též na lici koruna s opisem † W : I : I : REX : BOEM (Václav II. král

Český) a na rubu kolem korunovaného lva v obvodu perličkovitěm
† PRAG : PAVI. (Pražské peníze. — Obraz č. 8.)

Ostatně těchto malých peněz raženo malouneko, jakož i později. Jakost stříbra prvních grošů Václava II. předčila všecku pozdější minci, mívajíť v 1000 dílech 930 dílů stříbra a jednotlivé kusy vážívají průměrně 3½ gr.

Mince tak výborného zrna záhy došla obliby též za hranicemi české říše a užívaly ji za času císařů Karla IV. a Václava IV. v oběhodě rozličné země německé a města zahraničná, opatřivše je přes ráz český svým drobným kolkem; takové groše Karlovy a Václava IV. s kontremarkou dlužno bedlivě sbíratí, aby se dokázalo, kam až výborná mince naše vnikla. *Pozdější groše Jiříkovy a Vladislavovy nemívají těchto kontremark.*

Grošů Václava III. (1306) nemáme, duvodně dosvědčeno, že groše s nápisem Wenczelus Tertius náležejí Václavu IV.

Podobná mince vybijena na Vlaském dvoře v Hoře Kutné ještě za *Jana Lucemburského*, později pohoršena bvtší o 3 kventlíky (22), avšak ráz uchován v původní sličnosti, tak že heraldický lev českých grošů prvých může býti pro vždy výborným vzorem, jak se český lev přesným slohem kresliti má. Opis grošů Janových již uveden. (K. 242.) Podobné, ale jen v jednom řádku čtou se na *vašních* půlgroších.

Malé peníze čili parvy Janovy mívají na lici lva s opisem IOH. REX. BO: na rubu však opět objevuje se obraz sv. Václava v brnění plném s praporem a štítem, kolem pak S WENCZL.

Mimo to raziti dal *Jan L.* dukáty čili zlaté od umělců z Florencie povolanych, nesoucí na lici (aversu) ozdobnou lilii, znak to města Florence, v opisu pak korunu, vešle níž Johes de Bohe.; rub má sv. Jana Křtitele, jako patrona Florence, v celé postavě, vedle níž na levo shora spatřuje se český lev se znamítkou minceřstva; H: opis je S Joannes B. Druhý ráz je takovýž, jen že vedle obrazu sv. Jana místo lva vidí se přílba. Takový zlatý platil r. 1323 jen 10² groše, později 12 českých grošů a r. 1378 již 17 grošů. Král *Jan* vůbec proslavil se v českém mincovnictví, že zarazil r. 1319 *první českou peněžní měnu.*

Vlastimil císař *Karel IV.* vyběhl trojí zlaté. Na jednéch vyraženo na líci poprsí císařovo s žezlem v pravici a říšským jablkem v levici s opisem od koruny počínajícím slovy: *KAROLVS D-**GI** GRACIA.* Na rubu vidí se český lev s opisem:

+ ROMANORVM . ET . BOEMIC . RCX. (Obraz č. 9.)

Průměr zlatého Karlova rovná se úplně průměru nynějších dvacetikrejcarů.

Druhy a třetí ráz úplně se podobá přému, jen že koruna na hlavě krále má obronček svrchu.

Zlatých *Václava IV.* známo jen několik ve sbírkách, a ty nesou na líci uprostřed písmě **W** v obvodu kruhu s šesti laločky a opisem při ovrubě: *Wenceslaus Dei gratia romanor rex . † .* v minuskule a na rubu prostřed český lev ve věnci dole stužkou svázaném s opisem obvodovým: *semp Augustus, Boemie rex † . **

Císař Karel staral se horlivě o minci a způsobil se stavy zemskými nový řád mincovní již na sklonku života r. 1378 vydaný, který obsahoval nařízení král. mincmístru Martino Rothlöwovi, aby nepřidával ke sta hřívám stříbra více než 12 hřívěn mědi. Z hřívny stříbra tak sítěho mělo být 70 grosů razeno a na gros aby šlo 12 halfrů stejné stráže. Aby se vše rádně dalo, ustanovení dva přísední zkoušecí odebírali při Horácích Kutných. Jednoho jmenoval král, druhého stavové země. Za Karla IV. počítali dle hřívny těžké (64 grosů), dle lehké (56 grosů) neb dle Kutnohorské na níž brano 68 grosů.

Rokem 1378 sníženo zrna grosů, tak že 70 jich bylo na těžkou hřívnu, a stříbro těch grosů bylo čtrnáctilové. Také za Karla dělen gros na 12 parvů od r. 1378 „halfrů“ řečených, na nichž se četlo na líci od levé strany „Karolus primus“ a na rubu kolem sv. Václava s korouhví vyraženo: „St. Wenceslaus.“

Mnohem chatrnějšího zrna *groše* tepány za Karla I. (IV.), jenž také vydal vzácné tlusté *groše*. (K. 268.)

Srovnávajíc *groše* pražské všech panovníků, docházíme k úsudku, že *groše* Václava IV. (1378---1419) vynikají neúhledností, rytinou

* Vyrobení v Sedliškových Hradech a zámcích VI díl, str. 51.

mélkou a ledabylou, ba zdá se, že kolky reziny větší tak že ani na plíšek (plát) nedostačovaly, aspoň okraj těch grošů bývá jako neúplný. Obsah jejich byl sotva 10lotový. Halíře byly ještě chatrnější (2, 3 stríbra). Kolém příliš veliké koruny viděti totiž jen *jednou* obvodek s opisem WENCEZLAVS TERCIVS.

Na halíře vybijen ráz dvojit:

1. Na lícni straně ku předu obrácena mladistvá hlava s dlouhými vlasy v opisu „Rex Boemie“. Na rubu korunovaný český lev bez opisu.
2. Líc: Korunovaná hlava s vlasy spuštěnými v opisu „Rex Boemie“. — Rub: Koruna česká jako na pražském groši v opisu „Wencezlaus tertius“. Takový ráz ustanovil Václav IV. listem daným na Karlově Týně r. 1382.

Současné s nimi šly u nás habránky *Albrechta V. (1404—1439)*, jenž kraloval v Čechách od r. 1437, jsa zároveň králem uherským a císařem německým. Na *habránkách* vidí se jen po jedné straně štítek rakouský s vodorovným břevnem a nad ním v monogram spojená písmena AL; uřízejí vedle štítku bývá S √ B aneb S přeškrtnuté a B.

Před tím za dob hnutí husitského raženy na Horách Kutných rovněž malé a neúplně okrouhlé *halíře*, jimž *husitské* říkati obvykle. (Obraz 10.) Bývají jednostranné a nesou pouze obraz lva českého na celém penízku vyražený. Lvíček mívá hřívu buď ze tří teček... aneb ze tří měsíčků))) složenou. Ráz jejich je přerozmanitý. Ostatně zdá se, že ve válečných dobách ještě groš Václava IV. byl v oběhu a již vníkali též k nám *míšenské groše*, jež později dva za groš český přijímány. Na nich vidí se *lev míšenský* se štítkem v tlapě aneb s mečí ve štítku skříženými s opisem GROSSYS MARCH. MISSEDENSIS; na rubu pak hvězdovitý čtyřstranný ornament s opisem jméno panovníka a knížectví nesoucími.

Po přijetí Sigmunda (1436—1437) nevybijeno jím českého groše, ale šly v zemi vedle husitských halířů jednostranné halíře jeho s korunou a pak *zlaté uherské*, na nichž vidí se rozčtvrcený stít, v jehož 1. a 4. poli lev český a ve 2. a 3. břevna čtyry s opisem

+ SIGISMUNDI D. G. R. VNGARIE.

Na rubu pak postava svatého panovníka korunovaného a vedle písmena I—C: v opisu pak S. LADISL—AVS REX.

Grošů krále Ladislava Pohrobka († 1457) známo jen asi čtvero kusů a náleží k největšímu vzácnostem ve sbírkách; často však přiléhají se halíře s písmeny LI pod korunou a víčkem bez opisu na rubu, kladou se však obvykle k mincům Vladislava syna Ladýška.

Slavný král Jiří z Poděbrad (1453—1471) zapověděl cizí minci v Čechách kromě grošů míšenských přátel svých markrabí saských. Nevynikají ale groše Jbřikovy hlubokými rázcm, a éte se na nich kolem koruny a obvodu + GEORGIUS * PRIMVS a ve vnějším kruhu + DEI GRATIA REX BOEMIC. Na rubu pak okolo pěkně vyraženého lva:

* * GROSSI čtyřlístý klížek PRAGENSIS. (Obráz 11.)

Jednostranné halířky mají ráz lva, nad jehož ocasem éte se gotické g. Mimo to šly také halíře znojenské s orlicí, v prsním štítku Z nezoucí, a jihlavské s písmenou I na prsou. *Zhořelecké halíře*, toho času obvykle, jsou nápis spojený got a na lici lva. (Obráz 12.) Tehdy bráno aukát za 24 grošů českých a nařizeno též r. 1469 bráti 14 starých kutacherských penízku za groš a dva staré penízky platily haléř, který byl jen teprve po r. 1471.

Král Vladislav II. Jagiellonec (1471—1516) říkal, že má na Hořích Kutných svou „kuchyni“; často tam dopisoval a rád zde meškával. Mincovnící doby jeho známe již z listin chovaných v Hoře Kutné v městském archívu aueb při archaeol. sboru „Voceiu“, jak je zpracoval p. prof. E. Leminger.

Groše zachovaly starý tvar a na lici mívají * ⚄ * GROSSI různé o 4 listech PRAGENSIS kolem lva; na rubu pak v obvodu vnitřním WLADISLAVS SECUNDVS. Před W bývá .neb : též hvězda, + nebo X, ale někdy též nic. Ve vnějším opisu: různé DEI : GRATIA (růzice) REX : BOEMIC. Groše tyto bývají obvykle téžší než 2·5 gr kus a mívají stříbro jakosti zprvu stejné jako za krále Jiřího, totiž *devítiletové*, od r. 1482 však ražen již groš osmiletový a po r. 1485 dokonce již sedmiletový. Tepánol zprvu z hřívny stříbra 160 grošů jakosti 563 tisícín.

Poněvadž se drobné mince nedostávalo, vydány r. 1483 *peníze větší čili bílé*, a to buď jednostranné aneb oboustranné, vždy se lvíčkem a opisem WLADISLAUS SECUNDVS. Oboustranné mívají ještě písmevy R aneb RB (král český) a na rubu korunované písmeno W. Bývají jakosti $\frac{257}{1000}$, ačkoliv z počátku tepány jako groše ze stříbra osmilotového. Šlo jich *sedm* na český groš.

Nejhojněji nacházejí se *halíře* vždy jednostranné s vyraženým W pod korunou, vedle nichž také někdy dva kroužky se vidí. Vzácnější jsou halíře oboustranné s W bez koruny a na rubu se lvíčkem bez opisu. (Obraz 13.) Vážívají průměrně 0.33 gr a stříbro jejich jest $\frac{177}{1000}$. třílotová jich *jakost* zůstala od r. 1482 do 1516. Čtrnáct halířů (malých penízků) platilo tolik jako jeden groš český. (K. 265., 86.)

Půlgrošů tepáno pořádku, a na nich čte se kolem koruny Wladislaus Secundus a na rubu přes celou minci vyražen lev bez obvodu.

Vladislav II. dal r. 1509 svého čtyřletého synáčka korunovati králem českým, ku kteréž významné události vybičeny snad byly *tlusté groše* s opisem kolem koruny:

WLADISLAUS ET LUDOVICUS :

a v obvodu vnějším

REGES : BOHEMIE.

Na rubu vidí se český lev se slovy:

GROSSI PRAGENSES.

Vladislav také vydal *zlaté čili dukáty*. Na jednom rázu poprvé z českých mincí spatřuje se letopočet 1511; groše teprve od r. 1527 datovány. Dukát český a uberský brán za 20 grošů českých; rýnský zlatý (dukát) jen za 22 groše podle snesení sněmovního z r. 1484, kdy též Zhořelecké halíře z mince české vyloučeny.

Grošů *krále Ludvíka* (1516—1526) vytepano v Hoře Kutné jen asi 900 kop, proto náležejí ku vzácnostem. Z hřivny českého stříbra vyrobeno jich 204. Mimo to vybičeny groše pražské též v Jáchimově v mincovně pana Štěpána hraběte Šlika, na nichž v opisu kolem lva nalézá se štítek hrabat Šlika. Vzácnost grošů těchto také vysvětluje se tím, že přijat za minci bernou groš jáchimstalský čili *tolár*, jež od počátku r. 1519 raženy a potom zobečněly. Počítáno zprvu 18, pak

22½ groše na jeden tolar. Ovšem že Šlikové zavázání jsou uváděti na tolařech podle znaků zemského též nápis *Ludovicus rex Bohemie*.

Denáry čili české pentze bílé bývají nejčastěji jednostranné a vyrazen na nich korunovaný lev, kolem něhož čte se *LVDOVICVS PRIMVS* s rozličnými (☉ · : ○ †) znamenými rozdělovacími. Starší z nich mívají D toho tvaru . Tyto raženy skoro výhradně v letech 1516—1520, a to z hřivny čistého stříbra vytepano jich za 225 grošů (7 denárů na groš) a byly jakosti 374 tisícín. (K. 52.)

Čtrnáct *haléřů* šlo na groš. Halře jsou až na jeden druh (LR pod korunou a na rubu lev) vesměs jednostranné, ukazující písmeno L pod korunou, vedle pak menší *R — P*, t. j. Rex — Primus (někdy vzácně též *P — R*). (Obraz 14.) Stříbro jejich bylo chatrné (¹⁰⁷/₁₀₀₀), neboť z jedné hřivny čistého vybijeno bylo haléřů za 245·6 groše.

K uctění krále Ludvíka, když r. 1522 Horu Kutnou navštívil, podáno mu pány šefmistry (radními) také *grošů tlustých stříbrných*. Milcům svým rozdával král Vladislav *groše zlaté* na památku. Dakáty Ludvíkovy mívají na líci korunované L a jiné český znak zemský.

V pozdějších dobách dosti hojně raženy *početní groše* měděné s českým nápisem *POCZETNI GROSS KOMORY CZESKE*, ale z dob králů Vladislava a Ludvíka nezachovány ve sbírkách, ačkoliv jisté víme, že jich z několika hřiven mědi v Hoře vytepano bylo.

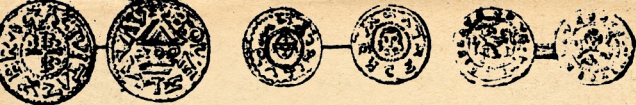
Veškeré starší mince tuto vypsané *nemají letopočtu*, který na zemských mincích stříbrných poprvé na pražských groších krále Ferdinanda I. rokem 1527 se spatřuje. Před tím známe jen *tolary* a *dvoutolary* bratří *Šliků*, které první letopočet 1520 nesou. (Obraz 15. K. 4., 11.)

Tím sjednáno o penězích bez letopočtu v Čechách běžných, a ze stručného vylíčení tohoto vysvítá, že šly u nás v šeré minulosti *podmokelské zlatáky*, pak od Boleslava I. do Přemysla Otakara I. *denáry* zprvu hrubší a od r. 1100 tenčí, celkem tedy asi 300 roků, načež až do uvedení groše českého *brakteaty* vybijeny. *Groše české* potrvaly 248 roků, vytlačeny byvše tolařem a zlatým rýnským.

Mince na tabulce vyobrazené.

- Čís. 1. Denár Boleslava II. Pobožného z nálezů Jarociňského v Po- znaňsku. Na lici lomenice chrámová, pod tím **LOG** (Got), opis od pravé k levé ruce **BOLEZLAVAV** † (Boleslav dux). Na rubu kříž v podvojně perličkové obrubě, v jehož třech úhlech po třech tečkách. Nápis od pr. k l. **BRAGACIVITAZX** (Praha město). Váží 1·2 gr. Jest napodobením Řezenských denárů Jindřicha II. (955—976).
- Čís. 2. Denár vévody Vratislava II. Lic: V hladkém obvodu hlava s vévodskou čepicí, s níž visí po obou stranách štrápe; opis **WRATIZLV∞**. Rub: V perlovitém obvodu hlava Spasitelova, ušlechtilého výrazu; okolo ní nápis: **WENCEZV∞**. Na obou stranách při okraji ozdoba zoubkovaná.
- Čís. 3. Denár Vladislava I. (1109—1125) z nálezů Čáslavského. Na lici: Bojovník s taseným mečem proti sápnutí se šelmě; za ním rostlina. V opisu: † **DVX VVLADISLAVS**. Na rubu: Přímé poprsí sv. Václava s knihou v pravici a křížkem v levici. V opisu: † **SCS. WENCEZLAVS**.
- Čís. 4. Denár Vladislava I. (II.) (1158—1173). Na lici: Kníže ob- darován od císaře Bedřicha korunou králevskou. V opisu zbylo jen: **EX VVL D**. Na rubu sv. Václav s praporem v opisu: † **SCS. WENCEZLAVS**.
- Čís. 5. Solidus se lvem českým.
- Čís. 6. Plecháč čili brakteat s korunovaným panovníkem, sedícím s žez- lem v pravici a říšským jablkem v levici.
- Čís. 7. Český groš krále Václava II. (1300—1305). Na lici kolem ko- runy † **WENCEZLAVS · SECVNDVS** a v obvodu vnějším **DEI ∞ GRATIA ∞ REX ∞ BOEMIE** †. Na rubu lev český a v obvodu **★ + ★ GROSSI PRAGENSES**.

- Čís. 8. Purvus Václava II. Na líci korunka s opisem + W : I S : REX : BOEM a na rubu kolem lva + PRAG : PARVI.
- Čís. 9. Zlatý cíř. Karla IV. (1346—1378) s opisem na líci kolem prsí cířarova: KAROLVS D-EI GRACIA. Na rubu kolem lva: ROMANORVM . ET . BOEMIE . REX.
- Čís. 10. Husitský halíř jednostranný se lvkem.
- Čís. 11. Groš krále Jiřřka (1457—1471) líčením srovnává se s grošem Václava II., jen kolem koruny čte se + GEORGIVS ★ PRIMVS.
- Čís. 12. Halíř Zhořelecký. Na líci český lev, na rubu gotické gor (Görliz).
- Čís. 13. Oběstranný halíř krále Vladislava II. (1471—1516). Na líci W, na rubu lev český.
- Čís. 14. Halíř krále Ludvíka I. (1516—1526) Jednostranný. Podle korunovaného **L, RP**
- Čís. 15. Tolar Šlikovský. Na líci kolem lva českého ★ LVDOVICVS . PRIM D : G GRACIA . REX . BO. Na rubu dole znak Šlikovský, nad ním sv. Jáchym a vedle . S . . I . V opisu B - AR . DOMI . S LI . STE . Z : FRA . COM : D Štěpán hrabě Šlik z Holiče a Pazounu zemřel r. 1526.
-

Denár Boleslava II.

Denár věroby Vratislava II.

Denár Vladislava I.

5.

8.

6

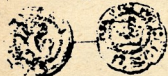
Šelšim.

groš Václava II.

Stěhák.

7.

9.

Žasova Václava II.

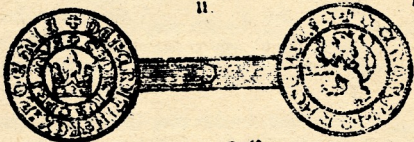
Žasni Vladislava I. (II.)

Žlatý cis. Žasla IV.

10.

11.

12.

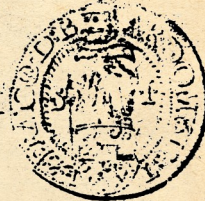
groš kralje Žitko.

Žasitobý kralj

Šteklaký kralj

13.

15.

groš Vladislava II.

solár Žitko.

14.

